

Finansallaşma ve Borç: Elif Karaçimen ile Söyleşi

Elif KARAÇİMEN¹, İlkey ÖZKÜRALPLİ², Şeyma SAĞDIÇ GÜVEN³, Ulaş KARADAĞ⁴

¹ Assoc. Prof., Recep Tayyip Erdoğan University, Faculty of Economics and Administrative Sciences (ORCID ID: 000-0001-6851-3564)

² Asst. Prof., Istanbul Arel University, Department of Sociology (ORCID ID: 0000-0002-1310-6037)

³ Research Assistant, Inonu University, Faculty of Law (ORCID ID: 0000-0001-8627-1060)

⁴ Asst. Prof., Eskisehir Osmangazi University, Faculty of Law (ORCID ID: 0000-0001-9775-5589)

Özet

Bu söyleşide, finansallaşma ve borç ilişkisi ve bu ilişkinin seyrine dair sorular yönelttik. Türkiye’de *Finansallaşma – Borç Kısacasında Emek* kitabının yazarı Elif Karaçimen, sorularımızı yanıtlayarak, finansal kurumlardaki dönüşümü, finansal piyasalara bağlılığı, hanehalkı borçlanmasını ve sürecin Türkiye özelindeki yansımalarını değerlendirdi.

Anahtar Kelimeler: Finansallaşma, finansal kurumlar, borçluluk, hanehalkı borçluluğu, Türkiye’de finansallaşma.

Financialization and Debt: An interview with Elif Karaçimen

Abstract

In this interview, we asked about the relationship between financialization and debt within the context of its contemporary outcomes. Elif Karaçimen, the author of *The Financialisation of Turkey – The Debt Grip of Labour*, answered our questions and discussed the transformation of financial institutions, the rising dependency to the financial markets, household debt, and the financialization of Turkey.

Keywords: Financialization, financial institutions, indebtedness, household debt, financialization of Turkey

Corresponding Author / Sorumlu Yazar

İlkay ÖZKÜRALPLİ

Asst. Prof., Istanbul Arel University, Department of
Sociology

E-mail / E-posta

ilkay.ozkuralpli@gmail.com

Manuscript Received / Gönderim Tarihi

November 30, 2022 / 30 Kasım 2022

Revised Manuscript Accepted / Kabul Tarihi

November 30, 2022 / 30 Kasım 2022

To Cite This Article / Kaynak Göster

KARAÇİMEN, E., ÖZKÜRALPLİ, İ., SAĞDIÇ GÜVEN, Ş.,
KARADAĞ, U. (2022). Finansallaşma ve Borç: Elif
Karaçimen ile Söyleşi, *ViraVerita E-Journal:
Interdisciplinary Encounters*, Vol. 16, 52-61.

Finansallaşma ve Borç: Elif Karaçimen ile Söyleşi

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İdari İktisadi Bilimler Fakültesi'nde görev yapan Doç. Dr. Elif Karaçimen finansallaşma ve borçluluk konularında çalışmalarıyla tanınmaktadır. Bugüne kadar pek çok akademik çalışmanın yanı sıra Türkiye'de hanehalkı borçlanması, finansallaşma süreci ve bu sürecin etkilerine dair yaptığı değerlendirmelerle dikkat çeken Karaçimen'e, söyleşi davetimizi kabul ettiği için teşekkür ederiz.

1) Merhaba, son dönemlerde sıklıkla finansallaşma ve finansallaşmanın derinleştiği toplumsal çatışma alanlarından bahsediliyor. İlk soruya kavramın kendisiyle başlayacak olursak, finansallaşmayı nasıl tanımlayabiliriz? Finansla aslında pek de ilişkisi olmayan sıradan insanlar finansallaşma sürecinden nasıl etkileniyor?

Finansallaşma Marksist yazında 1970'li yıllarda ABD'de şirketlerin kâr oranlarındaki düşme eğilimine bağlı olarak ortaya çıkan bir süreç olarak tarif ediliyor. Sermayenin üretken alanda azalan kâr oranlarını telafi etmek için finansal faaliyetlerden kâr elde etmeye yönelmesi finansallaşma eğilimin altında yatan temel neden. Bu süreçte bir yandan finansal piyasalar hızla büyür ve finansal faaliyetler çeşitlenirken öte yandan hem sermayenin hem de hanehalklarının finansal piyasalarla kurdukları ilişkiler de dönüşüyor. Finansal kurumların (Türkiye gibi geç kapitalistleşmiş ülkeler özelinde çoğunlukla bankaların) giderek alternatif kâr olanakları yaratma çabaları aslında hepimizin gün geç geçtikçe finansal piyasalarla daha çok haşır neşir olmamızı da beraberinde getiriyor.

Hanehalkı gelirlerinin finansallaşması bir yandan kredi kullanma üzerinden borçlanma artışı anlamına gelirken diğer yandan hanehalklarının finansal varlıklar edinimine yönelmeleri anlamına da geliyor. Bu dinamiklerden hangisinin ağırlıkta olduğunu değerlendirirken dikkate alınması gereken önemli bir husus finansal piyasalarla artan ilişkinin hangi sosyoekonomik bağlamda gerçekleştiği. Dünya genelinde bakarsak finansallaşma diye tabir edilen son 40-50 yıllık dönemin neoliberal politikaların giderek yaygınlaştığı, kamusal hizmetlerin metalaştığı, emek piyasalarının esnekleştiği ve ücretlerin en iyi ihtimalle durağanlaştığı bir sürece denk gelmesi tesadüf değil. Bu ortamda borçlanma giderek gündelik hayatın bir parçası haline geldi. Kredi kullanımı neoklasik teoride insanlara gelecekteki tasarruflarını kullanma ve böylelikle yaşam döngüleri boyunca belli bir yaşam standardını idame ettirme imkânı vermesi üzerinden

kavramsallaştırır. Bu kavramsallaştırma neoklasik iktisadın her konuya bakışında gördüğümüz gibi diğer değişkenler sabit varsayıldığında doğru bir önermedir. Ne var ki artan kredi kullanımının yukarıda bahsettiğim gelişmelerin yaşandığı bir döneme denk gelmesi ücretli çalışanların gelirlerinde geçici değil sürekli değişimlere maruz kaldıklarını göstermektedir. Dolayısıyla neoliberal politikaların uygulandığı bir konjonktürde borçlanma bir tercihten ziyade zorunluluk hali aldı. Borçlanmanın giderek olağan bir hal almasıyla finans gündelik hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline geldi. Ayrıca geç kapitalistleşmiş ülkelerde Dünya Bankası'nın çabalarıyla daha geniş toplumsal kesimlerin finansal sisteme erişimi 2008 Küresel Krizi sonrasında önemli bir politika önceliği haline geldi. Finansal içerilme olarak tarif edilen bu politik strateji esasında kapitalizmin 2008 küresel kriziyle görünür hale gelen uzun dönemli bunalımını finansal sistem üzerinden aşma çabalarının bir parçasıydı.

Finansal içerilme ile amaçlanan hanehalklarının ve KOBİ'lerin kredi, sigorta, tasarruf ve yatırımla ilgili farklı finansal hizmetlere ticari bankalar üzerinden ulaşmalarının sağlanmasıydı. Bu bağlamda Türkiye'de dahil olmak üzere geç kapitalistleşmiş ülkelerde özellikle mikro işletme kredisi kullanılan ve çoğunluğu kadınlar olan küçük girişimciler ve bir yandan da hanehalkları bankaların kredi ve kredi dışı ürün pazarlamalarına daha çok maruz kalmaya başladılar. Örneğin Dünya Bankası Kuruluşu olan Uluslararası Finans Kurumu'nin bir yayınına göre Türkiye'de kredi kullanarak bir kez bankanın müşterisi haline gelen kadınların %60'ı hayat sigortası, %41'i ise hayat sigortası dışında bir sigorta çeşidi kullanmaktadır. Bu örnekten anlaşılacağı gibi kamusal hizmet tedarikinin giderek piyasalaştığı bir ortamda finansallaşmayla beraber sosyal devletin açıkta bıraktığı alanları bankalar finansal hizmetleriyle doldurur olmuştur. Bu da finansın gündelik hayatımızdaki yerini giderek arttırmıştır.

2) Peki, geldiğimiz noktada krediyle ev alıyoruz, araba alıyoruz; kredi kartıyla ise her şeyi alıyoruz. Bu bağlamda, mülkiyete erişimde kullandığımız bu finansal araçların ve mekanizmaların mülkiyet anlayışımız üzerindeki etkisi nedir sizce?

Mülkiyet algımız ve finansallaşma arasındaki ilişkiyi bakarken temelde ele almamız gereken konut meselesidir. Konut sorunu dünyanın pek çok ülkesinde artan kiralara ve konuta erişimin giderek güçleşmesiyle birlikte ciddi bir kriz haline almış durumda. Bu krize yol açan temel mesele konutun kullanım değerinin yani temelde barınma ihtiyacımızı karşılama özelliğinin giderek geri planda kalırken değişim değerinin öne geçmiş olması. Bu da mülkiyete bakışımızın nasıl değiştiğinin bir göstergesi aslında. Bugün finansallaşma yazınında ele alınan en temel

meselelerden biri finansal araçlardaki çeşitlenmeyle birlikte konutun alınır satılır bir meta haline gelmiş olması. Bunun eleştirel akademide bu kadar yaygın bir yer bulması elbette gündelik hayatta insanların konuta erişimle ilgili yaşadıkları ciddi sorunlarla ilgili. İçinden geçtiğimiz süreçte sosyal politikaların her daim daha önemli rol oynadığı Avrupa ülkelerinde bile konutta özel mülkiyetin artan payına paralel olarak kontrol edilemez hale gelen kira artışları temel bir sorun haline geldi. Konut sorunu etrafında örgütlenen insanların tepkilerini giderek daha fazla dile getirmeleriyle birlikte Berlin, Viyana ve Amsterdam gibi büyük şehirlerde son birkaç yıl içinde konutla ilgili çok ciddi reformlar yapıldığını görüyoruz. Bir yandan konutun finansallaşmasına yönelik reformlar gündeme gelirken diğer yandan sosyal konutun önemi tekrar vurgulanıyor. İlkiyle bağlantılı olarak finansallaşmaya birlikte konutun alınır satılır bir finansal varlık olarak gelmesinin yarattığı sorunların önüne geçmek için bir takım reformlar uygulanıyor. Örneğin, Singapur'da üç yıl içinde satılan mülkler için emlak vergisi uygulanması gibi. Buradan elde edilen gelir hükümet tarafından sosyal konut finansmanı için kullanılmakta. Benzer uygulamalara Çin'den Almanya'ya kadar pek çok ülkede rastlamak mümkün. İkincisiyle ilgili olarak belediyeler ve ulusal hükümetler sosyal konut arzını arttırmak için kira sübvansiyonları vermekte. Ayrıca Avusturya'da olduğu gibi özel mülkiyet sahiplerine yönelik olarak kira kontrolleri için yaptırımlar uygulanıyor. Elbette bu reformların mevcut krizi çözmek için yeterli olmayacağını da belirtmekte fayda var.

Temel sorun tarihsel olarak konuta yönelik arz yönlü sübvansiyonların giderek kesilmiş olması. Bu durum dar gelirli hanehalklarının konuta erişimi üzerinde temel bir baskı yaratmış durumunda. Türkiye özeline gelecek olursak Türkiye'de tarihsel olarak barınma ihtiyacının karşılanmasında gecekondudan lojmana pek çok alternatif mevcuttu. Fakat neoliberal politikalarla birlikte konuta bu alternatif erişim imkanları giderek ortadan kaldırılırken tüm dünyada olduğu gibi özel mülkiyet konuta erişimin esas biçimi olarak teşvik edildi. Bu süreçte konut gibi bedeli çok yüksek bir mülkiyete erişim için elbette finansın rolü çok önemli hale geldi. Türkiye özelinde inşaat odaklı bir büyüme stratejisinin benimsenmesi bir yandan talep tarafını teşvik eden bir kredi genişlemesini elzem kılarken diğer yandan talebi uyaracak yeni finansal kurumlar ve araçlar yaratılmaya başlandı. Bunlara örnek olarak, Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı (GYO), Gayrimenkul Yatırım Fonu (GYF), sukuk (*kira sertifikası*) ve gayrimenkul sertifikası verilebilir. Tüm bu süreçte Türkiye'de de erken kapitalistleşmiş ülkelerde olduğu gibi gayrimenkulün kullanım amacı geri planda kalırken yatırım aracı işlevi öne çıktı. Bu bizlerin mülkiyete bakışında da temel bir değişime neden oldu. Türkiye'de konutun nasıl bir yatırım aracı

haline geldiğini anlamak için şu veriye bakmak bile yeterli olacaktır: Merkez Bankası tarafından yayınlanan “Türkiye Konut Fiyat Endeksi” verilerine göre, Temmuz 2022’de sadece bir önceki yılın aynı dönemine göre konut fiyat endeksi reel olarak %52,6 arttı.

3) “Türkiye’de Finansallaşma: Borç Kıskaçında Emek” kitabınızın sonuç bölümünde insanların taşıt ve ev kredilerinden ziyade ihtiyaç kredilerine yöneldiğini belirtiyorsunuz. Öyle ki insanların/ailelerin artık gerek eğitim ve sağlık giderleri gerekse de mevcut borçlarını ödemek için dahi krediye başvurduklarını görüyoruz. Öte yandan, Türkiye’nin ekonomik koşullarının tüm halk kesimleri için yıkıcılaştığı, borçluluğun yıkıcı etkilerinin alt sınıfların yanı sıra orta sınıflara da sirayet ettiği bir dönemden geçiyoruz. Gelecekte bu açıdan bizi ne bekliyor sizce?

O kitap doktora tez çalışmama dayanıyor ve çalışma 2012 yılında bitiyor. O dönem Türkiye’de kredi kullanımının 2001 krizi sonrasındaki on yıl içinde muazzam ölçüde değiştiği bir süreçti. Şimdi günümüze kadar gelen sonraki on yıla baktığımızda kredi kullanımında ne değiştiğine bir bakalım. Eskiden olduğu gibi ihtiyaç kredisi kullananların yüzde kaçı alt gelir grubundan hesaplamak şu anda çok zor verideki sıkıntılar nedeniyle. İlk söyleyebileceğimiz şey konut, kredi kartı, ihtiyaç ve taşıt kredilerini toplu bir şekilde değerlendirdiğimizde ilk on yıldaki artış eğiliminin son bulduğudur. Türkiye ekonomisinde sermaye girişlerine ve kredi büyümesine bağlı iktisadi model 2010’ların ortasına gelindiğinde artan cari açık ve reel sektörün hızla artan dış borcu başta olmak üzere pek çok açıdan ekonomiyi sermaye birikiminde bir durağanlaşmaya sürükledi. Bu koşullar altında hanehalklarına yönelik kredi kullanımını teşvik etmek bankalar açısından eskisi kadar cazip olmamaya başladı. Burada ayrıntısına girmeyeceğim ama bankalar bunun yerine iktidarın da bir politik strateji olarak benimsediği KOBİ’lere yönelik kredi ürünleri geliştirmeye yöneldi. Yani hanehalklarına yönelik tüketici kredilerini arttırmak eskisi gibi kârlı olmayınca bu sefer yeni bir kâr alanına yöneldiler diyebiliriz.

Bireysel kredilerdeki büyüme ise 2013 yılı itibariyle zaten %18 ile GSYH’ye oranla en üst seviyesine çıkmıştı. 2014 yılında ise bireysel kredilerdeki büyüme negatife döndü. Bu azalışta bankaların kredi koşullarını sıkılaştırmaları önemli rol oynadı. Bunun bir nedeni 2013’te Amerika’nın parasal genişlemeye son vereceğini duyurmasının ardından Türkiye’ye yönelen yabancı sermaye girişlerindeki gerilemeydi. Bu bankaların fonlama maliyetlerinde bir artışa neden oldu. Sermaye girişindeki gerilemeye bağlı olarak durağanlaşan ekonomide işsizliğin %10’a yükselmesi bireylerin kredi risklerini yükseltti ve takibe düşen kredi oranı arttı. Yani 2014 yılına gelindiğinde Türkiye ekonomisinin mevcut sermaye birikim rejimi altında hanehalklarına

yönelik kredilerde daha fazla genişlemeye gidilemeyeceği açık hale gelmişti. Tüm bunları söylemekle birlikte şunun da altını çizmek gerekir tüketici kredi hızındaki bu durağanlaşmaya rağmen iktidar kredi genişlemesi ile iktisadi daralmayı önleme gayretlerinden hiç vazgeçmedi. Örneğin 2014 yılında olduğu gibi makroihtiyadi tedbirler çerçevesinde BDDK'nın düzenlemeleriyle kredi kartı harcamalarında bir azalmaya gidildiğinde bu azalma ihtiyaç kredilerindeki artışla ikame edildi. Günümüze gelene kadar ekonomide daralma görülen her dönemde örneğin 2016 ve 2020 yıllarında olduğu gibi tüketici kredileri kullanımını teşvik için dönem dönem faiz indirimleri yapıldı. Çok yakın zamanda gündeme gelen konut kredisi teşvikleri de yine bu bağlamda değerlendirilebilir.

Bugün geldiğimiz noktada emekçi sınıfların Türkiye'nin milli hasılasından aldıkları paydaki gerileme çok daha görünür hale gelmiş durumda. Bu koşullar altında bu kredi teşviklerinin bizi sürüklediği yeri anlamak için ise ödenemeyen borçlar nedeniyle hızla artan icralık dosya sayısına bakmak yeterli olacaktır.

4) Kredi kullanımı ve borçluluk ilişkisinin yanı sıra Türkiye'de bireysel borçlanma teknolojisinin çok hızlı bir biçimde geliştiğini görüyoruz. Bireysel bankacılığın bu keskin ve hızlı yükselişi Türkiye'ye özgü bir olgu olarak mı yoksa finansal kapitalizmin genel bir eğilimi olarak mı düşünülmeli? Başka bir deyişle, Türkiye'deki finansallaşma sürecinin bu açıdan özgün bir tarafı var mı?

Bireysel borçlanmada teknolojinin nasıl hızla geliştiğini borçlanmanın artmaya başladığı 2001 krizi sonrasında beri gündelik hayatımızda deneyimliyoruz. Son yıllarda ise bu konuya uluslararası kurumların gündeminde ayrıca önem verilmekte. Bunu yukarıda bahsettiğim finansal içerilme çabaları bağlamında sıkça tartışılan *fintech* kavramına bakarak da anlayabiliriz. Türkiye gibi geç kapitalistleşmiş ülkelerde toplumun daha geniş kesimlerini finansal sisteme dahil etmeye yönelik çabaların bir parçası olan *fintech*, kendisini geleneksel finansal hizmetlerden ayırmak için gelişmiş teknolojiyi kullanan finansal ürünleri ifade etmek için kullanılıyor. Örneğin geleneksel bankacılık sistemini kullanmadan para saklamak veya transfer etmek için cep telefonlarını kullandığı için mobil bankacılık bir *fintech* yeniliği olarak görülüyor. Türkiye bu anlamda dünyadaki gelişmeleri yakinen takip ediyor; fakat özellikle erken kapitalistleşmiş ülkelerdeki teknolojik yeniliklerin Türkiye'ye uygulanması elbette Türkiye'nin kendine özgü finansallaşma dinamikleriyle sınırlı. Örneğin dünyada düşük gelirli hanehalklarına kredi kullandırılmasında ve yeni finansman çeşitlerinin geliştirilmesinde varlığa dayalı menkul

kıymetleştirme çok önemliyken, Türkiye’de bu piyasaların hacmi küçüktür. Yine bu örnekten bağımsız olmayan bir başka konu ise Türkiye’de genel olarak finansallaşmada devletin rolünün daha fazla ön planda olmasıdır. Örneğin diğer geç kapitalistleşmiş ülkelerde bireylere mikro kredi kullandırarak birer girişimci olmalarına yönelik çabalar tamamen ticari bankaların inisiyatifinde yürürken Türkiye’de mikrokredi piyasasına devlet hakimdir. Bu benzeri özgünlükler Türkiye’yi hem erken hem diğer geç kapitalistleşmiş ülkelere ayırıyor.

5) Finansallaşmayla birlikte borçluluğun bir sosyal disiplin stratejisi olarak da ortaya çıktığını görüyoruz. Bunu sınıfsal bir perspektiften düşündüğümüzde, borçluluk sermaye ile emek arasındaki güç ilişkisini/çatışmasını ne yönde ve nasıl etkiliyor? Bu doğrultuda, 90’li yıllardan günümüze borçlu insan açısından nasıl bir değişim gerçekleşti?

Borçluluk sermayenin işçi sınıfı denetim altında tutma araçlarından biri ve bugünün kriz koşullarında oldukça işlevsel bir araç. 90’lı yıllarda böyle bir durum söz konusu değildi tabii. Çünkü borçlanma kültürel olarak olağan karşılanmıyordu. Bankaların da yüksek faizli bir makroiktisadi ortamda hanehalklarına kredi kullandırmak gibi bir stratejisi yoktu. Çünkü o dönemde Türkiye’nin yüksek kamu açığını finanse etmek onlar için çok daha kârlı bir faaliyetti. Ne zamanki Türkiye’de kriz sonrası IMF programı altında sıkı para ve maliye politikaları uygulandı, işte o zaman bankalar yeni ortamda azalan kârlarını telafi için tüketici kredilerine yöneldiler. Artan borçlanmanın emek-sermaye ilişkileri üzerinde muazzam bir etkisi oldu. Borçlanma işçi sınıfı açısından giderek bir disipline etme mekanizması olarak işlev görürken sermayenin emek üzerindeki tahakkümünü arttırmak suretiyle, emek-sermaye ilişkilerine yeni bir boyut kattı. Tahmin edilebileceği gibi aynı anda hem geçimlerini sağlamak hem de borçlarını ödemek durumunda olan işçiler daha uzun çalışma saatlerini, düşük ücretli işleri ve esnek, güvencesiz çalışma koşullarını kabul etmek zorunda kaldılar. Bütün bu gözlemlerin işaret ettiği gerçek, borcun bir çaresizlik durumu yaratarak, daha kötü çalışma koşullarını kabul etmek zorunda bıraktığı ve çalışma koşullarının yoğunlaşmasına bağlı olarak da daha fazla artı değer sömürüsüne alan açtığıdır.

Ayrıca borçlanma sadece emek sermaye ilişkileri üzerinden işçilerin çalışma koşullarını etkilemekle kalmaz, bir faiz ödemesini gerektirmesi nedeniyle kadınların karşılığı ödenmeyen ev içi emeğini de doğrudan etkiler. Tüketici kredisi kullanımı ileride elde edilecek gelirin bir kısmının faiz ödemesi için kullanılmasını gerektirir. Bu anlamda faiz ödemesi gelecekte elde edilecek gelirin bir kısmı üzerinde bir hak iddiasıdır. Zaten kıt kanaat geçimlerini sağlamaya

çalışan emekçi haneler, borçlanmanın getirdiği faiz ödenmesini yapabilmesi kadınların çocuk bakımı, temizlik ve yemek yapımı gibi piyasa dışından karşılanabilecek meta dışı mal ve hizmet üretimini arttırlar. Kısacası borçlanma hane içinde kadınların omuzlarındaki yükün de artmasına neden olur.

6) Son dönemde borçlanma sorununa çözüm olarak borç silme, borcu reddetme, erteleme gibi politikalar gündeme getiriliyor. Öte yandan bu çözümlerin kalıcı olamayacağı da görülüyor. Bu durumda, kısa ve uzun vadede nasıl çözüm yolları yaratabiliriz?

Evet Türkiye’de borcun yapılandırılmasına dair uygulamalar zaman zaman gündeme geliyor. Elbette öncelikli olarak borçlanmaya özellikle de yaşamsal gereksinimler için borçlanmaya neden olan koşulların ortadan kaldırılması gerekiyor. Düzenli ve yeterli kazanç getiren, güvenli işler sağlanmadığı, yani emek piyasalarındaki yapısal sorunlar çözülmediği sürece tüketici kredi piyasalarında oluşacak olası sorunları düzenlemelerle çözmek mümkün değildir. Bunu söylemekle birlikte kısa ve uzun vadede elbette özellikle bankacılık kesimine yönelik denetlemeler son derece önemlidir. Bunu bir örnekle açıklamak isterim. Tüketici kredilerinin yaygınlaşmasıyla 2000’li yılların başından itibaren Türkiye’de bankalar bireysel müşterilerine daha önceden ücretsiz sundukları pek çok hizmeti ücretlendirdiler. 2013 yılı itibariyle Türkiye’de bankaların müşterilerinden para transferleri, fatura tahsilatı, çek-senet tahsilatı, kredi kartı ücreti ve benzeri tipte aldıkları ücret ve komisyon türlerinin sayısı 65’e ulaşmıştı. Kamuoyunda artan eleştirilere karşı 2014 yılında bankaların müşterilerinden alacakları işlem ücretleri 20 kalem ile sınırlandırıldı. Yani düzenlemeler önemli elbette ama Türkiye’de finans kapitalin çıkarları öyle önemli ve güvence altındaki aslında bu düzenleme bile daha önceden bankalarca keyfi olarak alınan hesap ücreti ve kredi tahsis ücreti gibi pek çok ücretin talep edilmesinin yasal güvence altına alınması anlamına gelmekteydi.

7) Son sorumuz daha kuramsal bir alandan. Borçluluğa eleştirel yaklaşan çalışmaların, en azından Türkçeye çevrildiği kadarıyla, “öznellik” ve “sınıf temelli” çalışmalar olduğunu görüyoruz. Bu iki yaklaşım arasında nasıl bir ilişki var sizce? Özellikle de “somut durum”la ilişkileri açısından, birbirlerini tamamlayan yaklaşımlar olarak görmek mümkün mü?

Borçluluğa eleştirel yaklaşan çalışmalardan “sınıf temelli” olarak adlandırdığınız çalışmalar kapitalizmdeki temel çelişkinin emek sermaye arasındaki çelişkisi olduğu ve bunun değişmediğinden hareketle borçlanmayı ele alırlar. Dolayısıyla bu çalışmaların öznesi ücretli

emektir; fakat daha önce bahsettiğim gibi borçlanma sermayenin ücretli emek üzerindeki tahakkümünü arttırarak emek sermaye ilişkisine yeni bir boyut katar. Borçlanmayı “öznellik” üzerinden ele alanlarsa borçlanmayla birlikte ücretli emeğin yerini borçlu özneye bıraktığını öne sürmekteler. Bu ekolün en önemli temsilcilerinden biri Lazzarato’dur. Lazzarato’ya göre, kredi borcunun, suçluluk, vicdan azabı ve sorumluluğu harekete geçirerek kişiyi kendisiyle sürekli bir pazarlığa sürüklemesi borçlu insana özgü bir öznellik üretimi gerektirir. Eğer borçlu olma üzerinden politik bir aktivizm geliştirilecekse borca dair var olan söylemlerin analiz edilmesi ve bireyleri borçlarından dolayı suçlu gösteren/hissettiren söylemlerin yapısal bir bakış açısıyla değiştirmesi için mücadele etmek gerekir. Bu anlamda borçlu özneliğin nasıl inşa edildiğinin ele alınması kıymetlidir. Politik mücadele açısından ön açıcı olabilir.

ORCID ID

İlkay ÖZKÜRALPLİ

<https://orcid.org/0000-0002-1310-6037>

Declaration of Conflicting Interests

The author declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.